

Inleiding thema-avond RvK, 16 maart 2022 | De meerwaarde van samen

Door René Strengtholt, stadspastor Protestantse Gemeente Delft

De meerwaarde van samen. Is samen een extraatje? En wie horen er bij het samen? Bepalen wij dat of is ons samen door God gegeven en door Christus bedoeld? Op de avond voor zijn sterven – dat offer had Jezus over voor het samenbrengen van mensen bij God en van mensen bij elkaar – horen we van Jezus wat de meerwaarde is van samen: Joh. 13, vers 34 en 35: “Ik geef jullie een nieuw gebod: heb elkaar lief. Zoals ik jullie heb liefgehad, zo moeten jullie ook elkaar liefhebben. Aan jullie liefde voor elkaar zal iedereen zien dat jullie mijn leerlingen zijn”. Jezus ziet een samen, een elkaar, voor ogen dat begint bij zijn liefde, daar haar bestaan aan dankt, en dat die liefde midden in de wereld zichtbaar maakt door liefde voor elkaar. Als een uitnodiging om ook in die liefde mee te doen. Niet om de liefde binnen de gemeenschap te houden, maar om die te delen. Daarin ligt de meerwaarde van dit samen. Jezus verbindt zijn geloofwaardigheid, de geloofwaardigheid van zijn liefde, van zijn missie van verzoening, aan de liefde voor elkaar, en het elkaar is simpelweg iedereen die bij Hem hoort. Waar die liefde niet is of beperkt wordt tot een beperkte club, staat ook zijn geloofwaardigheid op het spel en ook de eer van God.

Jezus veronderstelt hierbij de blik van buiten naar binnen. Wat zien mensen als ze naar de volgelingen van Jezus kijken? De gemeenschap rond Jezus wordt in het Nieuwe Testament gedefinieerd in relatie tot Jezus aan de ene kant en de wereld waarin ze geplaatst is aan de andere kant. Paulus spreekt over de gemeente van Christus te Korinthe of te Rome. Naarmate de kerk deel uit is gaan maken van een *corpus christianum*, een gekerstende samenleving, zijn kerken zich steeds meer gaan definiëren ten opzichte van elkaar. Rome ten opzichte van Constantinopel. De reformatie ten opzichte van Rome. De baptisten tegenover de kerken met kinderdoop. De vrijgemaakt gereformeerden tegenover de synodaal gereformeerden. De pinkstergemeenten tegenover kerken die minder oog en ruimte hadden voor het werk van de Geest. Het samen dat Jezus voor ogen had, zijn nalatenschap, waar Hij zijn leven voor over had, is opgedeeld geraakt. Hoewel plaatselijk gelukkig vaak ook de relatie tot de omgeving bepalend is gebleven.

Twee ervaringen hebben vanaf de 19^e eeuw een kentering gebracht. De ervaring van de zendingsbeweging, waarbij de kerk zijn plek moest vinden, niet tegenover andere kerken, maar tegenover een pluraliteit aan culturen en religies buiten het christendom. En de ervaring van de secularisatie, een cultuur die steeds meer het christendom voorbij was en is. Waar weliswaar christelijke waarden invloed behouden, maar de kerk geen stempel meer kon drukken op de cultuur. En in de marge raakte. Een ervaring die versterkt is door twee verschrikkelijke wereldoorlogen in het huis van het christendom. Wat ben je als kerk in relatie tot een seculiere omgeving? Kerken begonnen zichzelf steeds meer weer te zien, niet in relatie tot andere kerken, maar door de ogen van de omgeving. En daarmee voelde de verdeeldheid en gescheidenheid van kerken steeds sterker als onhoudbaar en als in strijd met het hart van de kerk, met de verzoening waar de kerk van leeft. Hoe kunnen de mensen tussen wie we leven de liefde en de verzoening, die Jezus geeft, zien en geloven als we niet elkaar liefhebben en de onderlinge verzoening niet in praktijk brengen, al is het met vallen en opstaan omdat we allemaal het moeten hebben van verzoening en vergeving?

Het was in eerste instantie vooral een voorhoede die de urgentie van deze vragen en van de eenheid van de kerk voelde. Pioniers die midden in de samenleving stonden. Maar het waren de voorlopers in een paradigmawisseling, een overgang van de wereld van het christendom waarin kerken zich vooral definieerden ten opzichte van elkaar, naar een wereld het *corpus christianum* voorbij, waarin de kerken hun identiteit en plek moesten zien te bepalen in een seculiere en religieus plurale samenleving. De oecumenische beweging was de katalysator én de motor in deze

paradigmawisseling, vooral in de decennia na de 1e en 2e wereldoorlog. De wereld werd steeds meer een *global village* en oecumene werd zowel mondiaal als lokaal als urgent gevoeld.

Die sfeer ademt ook de nota van de Delftse Kontaktraad van Kerken uit 1971, die Frieda Spanjersberg heeft teruggevonden in de archieven. De nota bevat een voorstel voor een Interkerkelijk Pastoraal Centrum ten dienste van de plaatselijke kerken. De commissie die het plan heeft gemaakt, bestond voornamelijk uit predikanten en van RK-zijde een franciscaanse broeder (priester?), die ook sekretaris van de kontaktraad was. Hun doel is om het stadium van onverplichte oecumene voorbij te komen, die blijft steken in vriendschappelijke contacten en praktische samenwerking, maar die aan de rand van het kerkelijk leven blijft. Ze wijzen op het statuut van de landelijke Raad van Kerken die niet slechts een plaats van vrijblijvende ontmoeting wil zijn, maar als doel heeft dat de gescheiden kerken zichzelf en elkaar verplichten tot gemeenschappelijk evangelisch getuigenis en gezamenlijke dienst in en aan de samenleving. Deze eenheid en samenwerking ervoer men als des te dringender, omdat alle kerken voor dezelfde vragen staan, binnenkerkelijk en vanuit de samenleving. Dat vraagt om het delen van elkaars zorgen en om gezamenlijke bezinning. Hiervoor is interkerkelijke coördinatie nodig en wil die doordringen tot in het hart van de kerken, dan is er ook integratie nodig van wat nu afzonderlijk wordt gedaan (i.p.v. dat de Kontaktraad aparte dingen gaat organiseren naast het bestaande). Deze integratie zou kunnen plaatsvinden op de terreinen van de liturgie, de katechese, het vormingswerk, kerk en wereld, publiciteit.

Om deze coördinatie en integratie inhoud te geven wordt een interkerkelijk pastoraal centrum voorgestaan. Een secretaris/functionaris zou hiervoor moeten worden vrijgesteld, in dienst van de Kontaktraad van Kerken. Ik vind het als kerkelijk werker ook wel tekenend dat de goedbetaalde predikanten menen dat de functionaris het wel met een minimumloon zou kunnen doen, maar dat terzijde. Rondom deze functionaris zullen een aantal commissies groeien – er wordt heel wat opgetuigd. De taak van de functionaris zou zijn om leiding te geven aan het interkerkelijk pastoraal centrum, als plek waar de coördinatie en de integratie gestalte moet krijgen. Wat zou er concreet moeten gebeuren in het centrum: de functionaris heeft er zijn of haar plek; voorlichting en actie op het terrein van vrede en ontwikkelingssamenwerking, bijv. door cursussen, tentoonstellingen; vormingswerk en gespreksgroepenwerk, op terreinen als de gezamenlijke bezinning op de bijbel, oecumenische onderwerpen en actuele vraagstukken; pastoraat aan gemengd gehuwden en gehuwden door gespreksavonden of weekenden; samenbrengen van informatie; een stiltecentrum en een ontmoetingsgelegenheid voor een rustig, gezellig samenzijn. Daarbij wordt ook gedacht aan buitenlandse werknemers. Al met al heeft het centrum vooral een functie voor de kerkelijke achterban en niet direct voor de stad.

Het Interkerkelijk Pastoraal Centrum is er niet gekomen. Het zou bronnenonderzoek in de notulen van kerkenraden vergen om te achterhalen hoe het plan is geland en besproken. Even gissend denk ik dat het vastgelopen kan zijn op de kosten. Maar fundamenteeler ook dat de genoemde paradigmawisseling en urgentie van de oecumene wél door de toch behoorlijk idealistische voorhoede werd onderkend en gevoeld, maar veel minder in de afzonderlijke kerken. Uit het oogpunt van veranderingsprocessen lijkt het me ook niet wijs om de beoogde coördinatie en integratie te koppelen aan één plan, waar je voor of tegen moet stemmen i.p.v. meerdere opties aan te bieden en in gesprek te gaan over de urgentie van oecumene en zo draagvlak te creëren.

Het valt ook op dat in het boek van en over de Kontaktraad van Kerken uit 1996 *Kerk zijn in Delft* het plan niet genoemd wordt. Blijkbaar is het in vergetelheid geraakt. Vormen van interkerkelijke samenwerking die in het boek wel genoemd worden, zijn het Interkerkelijk Sociaal Fonds, jongerencentrum Entrée, de geestelijke verzorging in de zorg, de jaarlijkse 4-mei viering, een gebedsdienst voor de eenheid, een oecumenische middagpauzebijeenkomst, het studentenpastoraat

(waar met Kerk aan het Noordeinde een blijvende oecumenische gemeenschap is gegroeid). Het Interkerkelijk Stadsdiakonaat, dat al 50 jaar bestaat, had ook genoemd kunnen worden. In het boek wordt de teleurstelling uitgesproken dat de oecumene op bestuurlijk niveau levend is, maar veel minder leeft bij veel kerkleden. De onderwerpen in de eigen kerken eisen al veel aandacht op.

De vraag is of we er nu veel beter voorstaan met de Delftse oecumene. Ik ben in Delft gestart tien jaar na het genoemde boek. Toen ik in Delft kwam, kreeg ik te horen dat er veel interkerkelijke samenwerking zou zijn. En ik denk dat het goed is om tegen elkaar te zeggen dat de onderlinge sfeer tussen de kerken in Delft goed is, er onderling vertrouwen is gegroeid en er op allerlei manieren samenwerking is ontstaan. Niet op de wat institutionele, theologisch gemotiveerde en formele manier die men in 1971 voor ogen had, maar veel meer praktisch en zonder een zware interkerkelijke structuur. En veel ook buiten de Raad van Kerken om. Maar de RvK heeft wel steeds de openheid gehad zich eraan te verbinden. Een belangrijke impuls tot samenwerking is van de diaconale kant gekomen: veel kerken zijn betrokken bij de Voedselbank, bij de Jessehof. ISF is uitgebreid met ISOFA, stichting Present heeft een link met veel kerken en breder, jongerencentrum The Mall draait al sinds 2006. En als diaconaal platform is vanuit de RvK het Interkerkelijk Diaconaal Beraad opgericht.

Ook vanuit de meer gereformeerd-orthodoxe en evangelische kerken is een impuls tot samenwerking geweest, meer missionair gericht of gericht op gebed of gericht op jongeren: toen ik net in Delft was, was er bijvoorbeeld de Kerstmissie waar jongeren en ook ouderen uit veel kerken op één avond met elkaar allerlei missies in de stad deden. Heel inspirerend. We hebben jarenlang de Paasjubel gehad op de Markt (niet genoemd in het boek uit 1996). Jongeren uit diverse kerken doen sportactiviteiten in de wijken met Athletes in Action. Al jarenlang komt er interkerkelijk een open groep samen voor gebed: bidden voor Delft. Vanuit het missionair georiënteerde voorgangersoverleg (nu Interkerkelijk Missionair Beraad) is de aanzet gegeven tot de interkerkelijke Week van Gebed en het pastoresontbijt. Deze laatste initiatieven zijn nu verbonden aan de RvK – geldt ook voor het IMB. En het is mooi dat zowel bij het pastoresontbijt als bij de Week van Gebed de breedte van de kerken in Delft betrokken is, van evangelisch tot vrijzinnig, van Rooms.Katholiek tot Gereformeerde Bond. En er is nog meer te noemen: het radioprogramma Kerk in Delft op Omroep Delft, vanuit de RvK, de voettocht voor vrede, de cantatevespers, de Hugo de Grootlezing. Op 9 april is er in de Nieuwe Kerk een Delftse versie van de Passion waarbij de band en zangers uit diverse kerken komen. Ook in het jeugdwerk is er een nieuwe impuls voor samenwerking in 015 Connected, op initiatief van de jeugdwerker van de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt en een protestantse coördinator voor het jeugdwerk: op 22 april is er in de Hofkerk een interkerkelijk jongeren-event. En niet te vergeten zijn de christelijke studentenverenigingen al jarenlang een oefening in oecumene.

We kennen elkaar over kerkmuren heen in Delft, ontmoeten elkaar op diverse plekken en we weten elkaar te vinden, en waar kansen liggen pakken we dingen samen op. Soms ook op buurtniveau. In de Molenwijk komt al jaren een interkerkelijke kring samen. Ik was vorige week te gast bij een groep van gezinnen in de Harnaschpolder en Rijswijk-Buiten, die ook verschillende ontmoetingen en activiteiten heeft georganiseerd. De gedachte is: we rijden kris kras door Delft naar ieder zijn eigen kerk, maar we voelen ons betrokken op de buurt waar we wonen en hoe mooi is het om als christenen daar elkaar te kennen en met elkaar op te trekken en samen van betekenis te zijn voor de mensen om ons heen. Oecumene aan de basis.

Leeft oecumene nu meer dan in 1971? De praktische interkerkelijke samenwerking en ontmoeting zeker. De georganiseerde oecumene in bijvoorbeeld de Raad van Kerken is voor veel kerkleden nog ver van hun bed. En bijvoorbeeld bij de interkerkelijke Week van Gebed is het ook een vrij beperkte groep die zich betrokken toont. Na twee jaar coronacrisis weten we lang niet van al onze kerkleden

hoe ze sowieso nog betrokken zijn op de kerk. Kerkmuren zijn voor veel christenen veel minder belangrijk geworden, maar het kerkbesef ook, de betrokkenheid bij het instituut. Je zoekt een gemeente die bij je past en past die niet meer, dan is er genoeg andere keus. Ondertussen lijkt het soms dat elke kerk op zijn eilandje druk aan het overleven is en op allerlei manieren ieder zelf het wiel uitvindt, bijvoorbeeld als het gaat om vorming en toerusting, om catechese, om kerk-zijn in de buurt of diaconie. Ook binnen de PGD gaat samenwerking op deze punten soms moeizaam. Hoe willen we verder met de oecumene in Delft en hoe kunnen we de oecumene meer in het hart van de kerken brengen?

In de Wereldraad van Kerken wordt oecumene tegenwoordig gezien als een pelgrimage. Die verder gaat dan alleen de kerken. Het is een pelgrimage naar vrede en gerechtigheid, het raakt niet alleen de kerken, het gaat ook om de samenleving wereldwijd en zeker ook de kwetsbaren. Ik heb mijn afstudeerscriptie geschreven over de twintigste-eeuwse Engelse theoloog Lesslie Newbigin (1909-1998), een zendingstheoloog en een oecumenisch theoloog die in de jaren '50 en '60 een belangrijke rol vervulde in de Wereldraad van Kerken. Hij benadrukt ook sterk het kerk-zijn onderweg. Hij wil de kerk niet definiëren in statische termen, van wat ze nu is en heeft, maar in dynamische termen, van de toekomst waar ze naar onderweg is. Elke vorm van kerk-zijn en gemeente-zijn is nog onaf en onvolmaakt, op weg naar de toekomst, het koninkrijk van God, waarin er een nieuw samen is vanuit alle volken, in al zijn diversiteit en veelkleurigheid, maar verbonden in de liefde van Christus. Dat is de eenheid, het oecumenische visioen waar we naar op weg zijn. Geen enkele kerk heeft nu al die volheid en die eenheid. We zijn er samen naar onderweg en hebben elkaar daarin nodig en kunnen van elkaar leren. We leven allemaal van genade. We zijn allen deel van het ene 'samen', het ene lichaam van Christus, en de weg naar eenheid is allereerst een weg terug naar Hem; we ontmoeten elkaar aan de voet van het kruis waar we komen met onze onvolmaaktheid, elkaar aanvaarden en vergeven, en elkaar nodig hebben en aanvullen en beseffen: binnen het ene lichaam van Christus zijn we aan elkaar gegeven. Dus ons kerk-zijn nu en onze oecumene nu is geen eindpunt, maar wijst vooruit. Het is geen eindpunt, ook omdat nog niet alle mensen delen in de eenheid die Christus geeft, er zijn nog veel lege plekken aan onze avondmaalstafel of bij de eucharistie, omdat ook mijn buurvrouw of mijn collega daar nog welkom is, welkom in de gemeenschap van elkaar liefhebben zoals Christus ons heeft liefgehad. Het is nog onaf, omdat ons Delftse huisgezin van God nog lang geen afspiegeling is van de diversiteit van de bevolking. Oikoumene betekent 'de hele bewoonde wereld', en gaat niet alleen over de relatie van de kerken onderling, maar ook de relatie tot de samenleving dichtbij en wereldwijd, de hele wereld waar de liefde van Christus naar uitgaat.

Lesslie Newbigin noemt de kerk een voorsmaak, teken en instrument van het koninkrijk van God, een terminologie die gangbaar geworden is in de oecumenische beweging. De kerk is nog onvolmaakt, maar door de aanwezigheid van de Geest is er al wel iets te proeven van de eenheid, de verbinding, de liefde die Christus geeft, van de toekomst waar we naar op weg zijn.

Wat ziet onze omgeving als ze naar ons kijkt, waar verwijst ons leven, ons kerk-zijn naar? Welke boodschap gaat ervan uit? Zijn we als Delftse kerken herkenbaar als het ene, veelkleurige huisgezin van God, waarin ieder mens van welke achtergrond ook die tot Christus komt, zijn of haar thuis kan vinden? Zien we elkaar als gestalten van het ene lichaam van Christus, waarin we elkaar nodig hebben zoals de hand de voet nodig heeft? Juist in onze diversiteit, met migrantenkerken en internationale kerken die een thuis kunnen zijn voor mensen met een migratieachtergrond – maar de traditionele kerken zijn ondertussen nog heel wit en hebben weinig contact met de 30% van de Delftenaren met een migratieachtergrond. We hebben elkaar nodig als kerken met een meer traditionele stijl én kerken met een meer eigentijdse stijl, die ieder heel verschillende mensen aanspreken. Maar het lukt ons met elkaar lastig om de verbinding te maken met hippe

hoogopgeleide twintigers en dertigers, met studenten, met jongeren, met de groep laagopgeleiden. Als we samen het lichaam van Christus zijn in Delft, dan is het nog voorlopig en onaf, en is de vraag: hoe gaan we verder, en hoe kunnen we elkaar én de stad tot hand en voet zijn, dienen, aanvullen, verrijken. We staan voor dezelfde vragen, we delen dezelfde context, zien dezelfde noden en weten dat de komende jaren niet makkelijk zullen worden voor onze samenleving. We delen dezelfde roeping in de stad, dienen dezelfde Heer. Hoe kunnen we wat we ieder als kerk in huis hebben vruchtbaar maken voor elkaar en voor de stad, vanuit de roeping en de liefde die we delen? Hoe kunnen we onze krachten en energie bundelen, zonder dat die verloren gaat aan het optuigen van een zware interkerkelijke structuur? Misschien biedt juist die oecumene van onderop, aan de basis, in de straat, in de buurt, wel mooie kansen om samen dichtbij onze stadgenoten te staan. Weet je welke christenen er bij jou in de straat wonen? Hoe kan juist het samen optrekken een meerwaarde opleveren voor onze directe omgeving? Hoe kunnen onze huizen en ook onze kerkgebouwen plekken van ontmoeting zijn ten dienste van de wijk, waar er ontmoetingsplekken dichtbij huis nodig zijn om een stad te zijn waarin mensen elkaar zien en er voor elkaar zijn.

Ik hoop dat we straks in het gesprek elkaar kunnen inspireren en samen wegen ontdekken hoe we samen verder kunnen als kerken in Delft. Het begint met elkaar leren kennen en elkaar ontmoeten. Misschien eens elkaars dienst bezoeken. Of een gezamenlijke dienst voor heel Delft met Pinksteren, in de Nieuwe Kerk, of waarom niet op de Markt? Of, om actueel te blijven: een gezamenlijke bijeenkomst om te bidden voor Oekraïne?

Er liggen kansen voor samenwerking in het jeugdwerk en het is mooi dat er nu interkerkelijk jongeren bij elkaar gebracht worden. Elke kerk staat voor de uitdaging hoe verbinding te houden met jongeren en met twintigers.

Er liggen kansen op diaconaal gebied, om thema's samen aan te pakken, om bijvoorbeeld een gezamenlijke vacaturebank op te zetten, met elkaar op te trekken en elkaar aan te vullen in het netwerk in de stad.

Er liggen kansen in het meer bundelen van de p.r. naar de stad toe. We willen binnen de PGD Delft-brede initiatieven, met zwaartepunt in de binnenstad, onder één noemer brengen in een CityKerk, en zo naar de stad toe zichtbaar maken, maar voor ons hoeft dat niet alleen een PGD initiatief te zijn.

Er liggen kansen op het gebied van vorming en toerusting. Ik vind het zonde als één gemeente bijvoorbeeld een cursus geeft of in huis haalt, maar dat niet bekend maakt in andere kerken. Juist op het gebied van zingeving kunnen we samen meer betekenen in de stad.

Kansen genoeg, maar het begint bij verlangen, bij gebed, bij de liefde van Jezus, bij ontmoeten, elkaar zien en naar elkaar luisteren.

En dat gaan we nu doen.